

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2023.23766.2366

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal

Vol . 14, No.2, Fall 2023& Winter 2024(Serial 28)

Attitude measurement of the relationship between fear of older brother and victimization using the Q method: (A case study Zabol University students; Iran)

1. Saeed Gohari, ✉

Assistant Professor, Faculty of Literature and Humanities, Zabol University, Zabol, Iran.
(Corresponding Author: sagohari64@gmail.com)

2. Mehrdad GHani

PhD Student in Criminal Law and Criminology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Submit Date: 2023/02/04

Accept Date: 2023/11/13

Abstract:

Fear of the older sibling's position in sibling relationships can lead to various negative consequences, including domestic violence within the family. Therefore, the development of appropriate preventive policies to control and reduce the fear of this position can have a direct impact on reducing domestic violence and strengthening the foundation of the family. This study, conducted in 2022 using the Q-methodology and purposive sampling, aimed to identify the influential factors in the formation of bullying resulting from the fear of the older sibling's position. The findings of this research indicate that nine factors (mental patterns) with a cumulative variance of 34.78% play a key role in creating fear of the risk of bullying from the older sibling. Moreover, the inferential results of factor analysis suggest a significant relationship between bullying resulting from the fear of the older sibling's position and factors such as "intimate relationships, discrimination among siblings, age and gender, culture, power imbalance, vulnerability assumption, lack of self-esteem, instrumental violence, and lack of knowledge and skills."

Key Words: *Fear of crime, crime prevention, bullying prevention, older sibling, family.*

1. Introduction

One of the challenges in sibling relationships is the fear of the older sibling's position due to the risk of experiencing bullying from them. In this context, it seems that both the fear of the older sibling and bullying can independently create a sense of helplessness and anxiety in individuals. Such a situation in sibling relationships can pave the way for other crimes. Therefore, neglecting to understand the influential factors in the formation of fear of the older sibling's position has been criticized from the perspective of crime prevention knowledge. The present study aims to explore the influential factors in creating fear of the older sibling's position and its relationship with sibling bullying. Existing research indicates that few studies have examined the relationship between fear of bullying resulting from the older sibling's position, creating a research gap regarding the factors contributing to fear of the older sibling's position and its relationship with bullying.

2. Methodology

This research employed a qualitative approach using the Q-methodology, with Q-statements generated and presented to participants. In the first step, participants were selected purposefully among students, and then Q-statements were provided to each of them. The validity and reliability of the research were also assessed. Finally, the data were analyzed using SPSS software.

3. Results and Discussion

The findings indicate that the factor of lack of intimacy in sibling relationships has the highest impact, accounting for 18.76% of the variance in creating fear of this position. Although the results reflect the participants' mental factors, the data analysis based on the hypotheses reveals nine factors (mental patterns) with a cumulative variance of 34.78% in creating fear of the risk of bullying from the older sibling, which plays a key role. Moreover, the inferential results of factor analysis suggest that attention to factors such as strengthening intimate relationships, reducing discrimination among siblings, considering age and gender, culture, power balance, reducing vulnerability, enhancing self-esteem, developing problem-solving skills, and enhancing knowledge and skills can significantly help reduce bullying in sibling relationships.

4. Conclusions

This survey aimed to identify the relationship between fear of the older sibling's position and sibling bullying, and the obtained factors from the selected statements reflect nine mental patterns regarding the reasons for creating fear of this position. Based on this, the most influential factor in creating fear of the older sibling's position is the lack of intimacy and respect between siblings, as children who lack intimate and respectful relationships with their older siblings experience more bullying, as respect plays a fundamental role in regulating their relationships. On the other hand, the least influential factor in creating fear of this position is knowledge and skill in preventing bullying in sibling relationships. Overall, various factors contribute to bullying resulting from fear of the older sibling's position, such as the presence of discriminatory structures in the family, gender roles, culture, power imbalance among siblings, the younger siblings' lack of self-esteem, an instrumental view of violence for problem-solving, and the lack of knowledge and skills in younger siblings to prevent bullying from the older sibling. Furthermore, the findings indicate that in societies where the culture of male dominance is prominent in family relationships, the fear of bullying among children is higher.

5. Selection of References

- Andromachi, T. & Christina, Z. (2008). "Fear of Crime and Victimization: A Multivariate Multilevel Analysis of Competing Measurements". European Society of Criminology and SAGE Publications Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, and Washington DC. 5 (4), PP. 387–409.
- Anni Kajanusa, Narges Afshordia, & Felix Warneken. (2019). "Children's understanding of dominance and prestige in China and the UK" *Evolution and Human Behavior*.41(1). pp. 23-34.
- Boros, S. (2006). "Q-methodology: Applications and Implications: Invited Lecture at the Research Colloquium of the Department of Organizational Studies", Tilburg University.
- Bethan Carter, Shantini Paranjothy, Alisha Davies & Alison Kemp. (2020). "Mediators and Effect Modifiers of the Causal Pathway Between Child Exposure to Domestic Violence and Internalizing

- Behaviors Among Children and Adolescents: A Systematic Literature Review”. Article reuse guidelines: sagepub.com/journals-permissions. 23(2).
- Chen, Y. Zhang, P. & Wang, M. (2020),” The association between parental favoritism and bullying among siblings: A longitudinal study”. *Child Abuse & Neglect*, 10(3).pp.104-146.
- Charlotte M. Dieteren , Nathalie J.S. Patty, Vivian T. Reckers-Droog , Job van Exel. (2023). “Methodological choices in applications of Q methodology: A systematic literature review”. *Social Sciences & Humanities Open*, 7(1). Pp. 100404.
- David Finkelhor, (2019). *Child Sexual Abuse: Challenges Facing Child Protection and Mental Health Professionals*. Routledge London.
- DEREK, C. LIZ, A. & JASON, D. (2007). *THE RELATIONSHIP BETWEEN LIKELIHOOD AND FEAR OF CRIMINAL VICTIMIZATION: Evaluating Risk Sensitivity as a Mediating Concept*. Published by Oxford University Press on behalf of the Centre for Crime and Justice Studies (ISTD).
- Erčulj, V.I. (2021). The ‘young and the fearless’: revisiting the conceptualization of fear of crime. *Quality & Quantity*, 56, 1177 - 1192
- Hamed Taherdoost, Shamsul Sahibuddin, & Neda Jalaliyoon.(2022). “Exploratory Factor Analysis; Concepts and Theory”. *Advances in applied and pure mathematics*, 27, pp. 375-382.
- Jonathan, J. & Loanna, G. (2013). Fear of Crime: An Entry To the Encyclopedia of Theoretical Criminology. *Encyclopedia of Theoretical Criminology*. Publisher: Wiley-Blackwell.
- Jeffords, C. R. (1983). The Situational Relationship between Age and the Fear of Crime. *The International Journal of Aging and Human Development*, 17(2), pp. 103–111.
- Kim, J. Y. McHale, S. M. Wayne Osgood, D. & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child Development*, 77(66), pp. 1746–1761.
- Foster, S Giles, Corti, B Knuiman, M. (2010) Neighborhoods design and fear of crime, 16(6). P p 1165–1156.

Citation:

Gohari, S& Ghani, M (2023&2024), “Attitude measurement of the relationship between fear of older brother and victimization using the Q method: (A case study Zabol University students; Iran)”, *Criminal Law Research*, 14(28), pp. 101-118. DOI: 10.22124/jol.2023.23766.2366

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نگرش سنجی رابطه ترس از برادر بزرگتر و بزه‌دیدگی در محیط خانواده با استفاده از روش کیو: (مورد پژوهی: دانشجویان دانشگاه زابل؛ ایران)

۱- سعید گوهری *

استادیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

✉ sgohari@uoz.ac.ir

۲- مهرداد غنی

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۲

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۱۱/۱۵

چکیده:

ترس از جایگاه برادر بزرگتر در روابط میان فرزندان، می‌تواند پیامدهای منفی مختلفی از جمله بزه‌دیدگی در خانواده را به دنبال داشته باشد. از این‌رو، تدوین سیاست‌های پیشگیرانه مناسب در جهت کنترل و کاهش ترس از این جایگاه، می‌تواند تأثیر مستقیمی بر کاهش خشونت‌های خانگی و تقویت بنیان خانواده داشته باشد. تحقیق حاضر با روش کیو در سال ۱۴۰۱ با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوت شده به شناسایی عامل‌های مؤثر در شکل‌گیری بزه‌دیدگی ناشی از ترس از جایگاه برادر بزرگتر پرداخته است. یافته‌های پژوهش حاضر، نشان می‌دهد ۹ بار عاملی (الگوی ذهنی) با مجموع واریانس ۷۸/۳۴ درصد در ایجاد ترس از خطر بزه‌دیدگی از سوی برادر بزرگتر نقش کلیدی دارد. همچنین، نتایج استنباطی تحلیل‌های عاملی حاکی از آن است که میان بزه‌دیدگی ناشی از ترس از جایگاه برادر بزرگتر و عامل‌های «روابط صمیمی، تبعیض میان فرزندان، سن و جنسیت، فرهنگ، عدم توازن قدرت، فرض آسیب‌پذیری، ضعف خویشتن‌داری، خشونت ابزاری، و فقدان دانش و مهارت» رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: ترس از جرم، پیشگیری از جرم، پیشگیری از بزه‌دیدگی، برادر بزرگتر، خانواده.

مقدمه

از جمله چالش‌های موجود در روابط میان فرزندان، ترس خواهر و برادر کوچک‌تر از برادر بزرگ‌تر به دلیل خطر تجربه بزه‌دیدگی از جانب وی است. پیامدهای این ترس در طول زندگی مشکلات رفتاری، اختلالات اضطرابی، و افسردگی، افزایش خطر بروز اعتیاد، مشکلات اجتماعی، و روابطی، آسیب‌های جسمی، و روانی به دنبال خواهد داشت. در خصوص ترس از بزه‌دیدگی^۱ در روابط میان فرزندان به نظر می‌رسد، علل مختلفی در شکل‌گیری این ترس نقش‌آفرینی دارد. برای نمونه، ضعف در خودکنترلی در مواجهه با برادر بزرگ‌تر، ممکن است زمینه بزه‌دیدگی را فراهم سازد. به همین دلیل، هانس فون هنتیگ^۲ (۱۹۴۸) معتقد است که برخی از بزه‌دیدگان به شکلی فعال در بزه‌دیدگی خویش نقش‌آفرینی دارند (بونی و استیون، ۱۳۹۴: ۱۴۱۰). مقوله ترس از جرم^۳ به عنوان پاره‌ای از احساسات در مورد امکان قربانی شدن (Jonathan & Ioanna, 2013: 2)، یکی از وضعیت‌هایی است که می‌تواند خطر بزه‌دیدگی افراد را فعال نماید. چراکه این وضعیت، یک واکنش هیجانی توأم با احساس خطر و اضطراب است (گارو فالو، ۱۹۸۱، نقل در: مرادی و جم نژاد، ۱۳۹۶: ۱۳۹۶)، و می‌تواند، تأثیرات منفی بر روابط خانوادگی، و شکل‌گیری شخصیت سالم فرزندان به همراه داشته باشد. برای مثال، فرزندان که در دوران کودکی بزه‌دیدگی جنسی از سوی برادر بزرگ‌تر را تجربه کرده بودند، تصمیم به فاصله گرفتن از وی در دوران بزرگسالی گرفتند، و همواره برای رهایی از استرس، و اضطراب ناشی از سوءاستفاده جنسی به فکر ترک منزل بوده‌اند (Tener, 2019: 1)، و این حالت به تجارب قربانی شدن فرد بازمی‌گردد (MM Mia et al, 2022: 172).

بدون تردید، هر دو مسئله ترس از برادر بزرگ‌تر و بزه‌دیدگی می‌تواند به‌طور مستقل باعث ایجاد احساس ناتوانی، و اضطراب در فرد شوند. با این حال، وجود برادر بزرگ‌تر ممکن است، به عنوان یک عامل مستقل در تجربه بزه‌دیدگی در محیط خانواده تأثیرگذار باشد؛ زیرا این ترس، مؤلفه‌های شناختی، رفتاری و عاطفی (Erčulj, 2021: 1) فرزندان کوچک‌تر را به دلیل قدرت، و قدرتمندی برادر بزرگ‌تر، فشار، و انتظارات والدین از پسر بزرگ‌تر یا تجربه تنش‌های خانوادگی ناشی از رفتار برادر بزرگ‌تر تحت تأثیر قرار می‌دهد. به عنوان مثال، برادر بزرگ‌تر ممکن است به دلیل داشتن قدرت و تأثیر بیشتر در خانواده در رفتار خشونت‌آمیز دیگر اعضای خانواده دخیل باشد. اوگورمن^۴ (۲۰۰۹) معتقد بود که تجربه بزه‌دیدگی کیفیت زندگی افراد بزه دیده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. (علیزاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۸)؛ از این رو، بررسی رابطه ترس از برادر بزرگ‌تر و بزه‌دیدگی در محیط خانواده با استفاده از روش کیو، می‌تواند به شناخت دقیق‌تر رفتارهای اجتماعی و روابط میان فرزندان کمک شایانی کند؛ به گونه‌ای که از رهگذر بازخوانی تجربیات، و نگرش افراد پیرامون عوامل مؤثر در ایجاد این ترس، امکان تدوین سیاست‌های پیشگیرانه مؤثر به منظور کاهش و کنترل بزه‌دیدگی در محیط خانواده فراهم می‌گردد. همچنین، آموزش‌های لازم برای مهارت‌یابی فرزندان در راستای چگونگی برخورد با این مسئله، در دسترس خواهد بود، و زمینه برقراری روابط سالم با برادر بزرگ‌تر و دیگر اعضای خانواده در چارچوب همکاری، احترام، و توجه به نیازهای همدیگر فراهم می‌گردد. با وجود این، مطالعات اندکی به بررسی رابطه ترس از بزه‌دیدگی ناشی از جایگاه برادر بزرگ‌تر پرداخته است، و این خلأ تحقیقاتی این پرسش را ایجاد کرده است که چه عامل‌هایی در ایجاد ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر و ارتباط آن با بزه‌دیدگی نقش‌آفرینی دارد؟ پژوهش حاضر در راستای پاسخ به این پرسش، در بخش ابتدایی با بررسی پیشینه و ادبیات نظری مرتبط با موضوع تحقیق سعی بر آن دارد تا اهمیت و ضرورت پرداختن به موضوع ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر و خطر بزه‌دیدگی در ساختار خانواده را یادآور شود. سپس، در بخش دوم، سعی بر آن دارد تا با تدوین گزاره‌هایی مناسب الگوهای ذهنی جامعه هدف را به منظور شناسایی عامل‌های اثرگذار مورد شناسایی قرار دهد.

1. Victimization
2. Hans von Huntig
3. Fear of Crime
4. O, Gorman

۱. مروری بر پیشینه و ادبیات پژوهش

درک چرایی رابطه میان ترس از جایگاه برادر بزرگتر و ارتباط آن با بزه‌دیدگی نیازمند انجام تحقیقات علمی است که در چارچوب مبانی نظری مرتبط با موضوع پژوهش صورت پذیرد. با این جهت‌گیری، در ادامه به بخشی از مبانی مفهومی تحقیق حاضر و پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌کنیم.

۱.۱. نظریه منابع^۱

این تئوری برگرفته از اندیشه‌های بلا^۲ و ولف^۳ در حوزه ساختار قدرت در کانون خانواده است. «نظریه منابع قدرت» اشاره دارد که به هر میزان منابع با ارزش تری در اختیار شخص باشد، از قدرت بیشتری در استفاده از موقعیت‌ها به نفع خود بهره خواهد برد (میرزایی، آقایی هیر، کاتبی، ۱۳۹۲: ۷۳). رهیافت‌های این دیدگاه تأکید دارد، توازن در توزیع منابع میان افراد در ساختار خانواده، احتمال سوء رفتار را میان آنان به شدت کاهش می‌دهد. چراکه، قدرت به مفهوم میزان تأثیری است که یک فرد در رابطه با دیگران به کار می‌گیرد (خاکپور، نظری و زهراکار، ۱۳۹۴: ۱۱). برای اساس، زمینه بزه‌دیدگی میان فرزندان زمانی ایجاد می‌شود که عدالت در توزیع منابع در میان آنان به دلیل ساختارهای فرهنگی از معیارهای عادلانه پیروی نمی‌کند، و خانواده برای برخی از فرزندان به لحاظ سن یا جنسیت، حقوقی بیشتری در مقایسه با دیگران در نظر می‌گیرد. این نگاه تبعیض‌آمیز باعث می‌گردد، فرد به تبع منابع اکتسابی در موقعیت قدرتمندی قرارگیرد، و از این رهگذر، احساس ترس از بزه دیده شدن در سایر افراد شکل می‌گیرد. بر پایه این استدلال، به نظر می‌رسد کاوش باهدف شناسایی عوامل بالقوه (توزیع عادلانه منابع) برای اطلاع از توسعه مداخلات پیشگیرانه به درک بهتر نحوه تأثیرگذاری عامل‌های مؤثر بر سلامت فرزندان کمک شایانی می‌کند (Bethan et al, 2020: 595)؛ زیرا توزیع مناسب منابع مادی، معنوی در میان فرزندان به شکل‌گیری ارتباطی صمیمی و مبتنی بر احترام متقابل منتهی می‌گردد، و چنین رابطه‌ی می‌تواند به‌عنوان یک عامل پیشگیرانه از وقوع جرائم در میان اعضای خانواده نقش‌آفرینی نماید.

۱.۲. نظریه قدرت و کنترل^۴

مقصود از قدرت و کنترل عبارت است از تلاش فرد برخوردار از بیشترین قدرت در اعمال سوء رفتار نسبت به اشخاصی که از قدرت کمتری بهره‌مند هستند. به‌واقع، این تلاش‌ها باهدف کنترل و حفظ قدرت بر بزه‌دیدگان اعمال می‌گردد (بونی و استیون، ۱۳۹۳: ۵۴۶). برای نمونه، یافته‌های حاصل از برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد، دلیل اصلی خشونت‌های خانگی علیه زنان، نیاز مردان به کنترل و تسلط بر همسر خویش است (فرجی‌ها و ملاپوری، ۱۳۹۶: ۸۲). در مقابل، برخی دیگر براین باورند که دلیل سوء رفتار افراد دارای قدرت (برادر بزرگ‌تر) نسبت به افرادی که از قدرت کمتری برخوردار هستند، به پذیرش نقش‌های جنسیتی و رعایت سلسله‌مراتب سنی بازمی‌گردد. برای نمونه، بستان اشاره می‌کند که جامعه‌پذیری نقش‌های جنسیتی عامل تداوم سلطه مردان علیه زنان (برادر بزرگ‌تر علیه خواهر کوچک‌تر) است (شربتیان و طوافی، ۱۳۹۶: ۵۴). البته این جامعه‌پذیری نقش‌ها که با متغیر قدرت و کنترل همراه است، می‌تواند ناشی از پابندی به ایدئولوژی‌های سنتی جوامع مردسالار باشد که زمینه خشونت علیه دیگران را فراهم می‌سازد (Brush & Miller, 2019: 1636). در این چارچوب، دلیل اعمال خشونت‌های جسمانی، و کلامی برادر بزرگ‌تر نسبت به برادر، و خواهر کوچک‌تر ریشه در حفظ و تداوم سلطه در محیط خانواده دارد. به‌نحوی که در نتیجه تداوم این سوء رفتارها، نوعی نگرش در فرزندان کوچک‌تر نسبت به جایگاه برادر بزرگ‌تر ایجاد می‌شود که اعتقادات، باورها، و تصورات آنان را نسبت به جهان اطراف تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. این تصورات ذهنی ممکن است، در فرایند بزه‌دیدگی آنان نقش‌آفرینی داشته باشد. از این‌رو، چاره‌اندیشی پیرامون مدیریت قدرت‌طلبی برادر بزرگ‌تر و محدود کردن تلاش وی برای کنترل دیگران می‌تواند به کاهش ترس از جایگاه وی منتهی گردد. در این صورت، کاهش بزه‌دیدگی در محیط خانواده امری قابل‌دسترس خواهد بود.

1. Resource Theory
2. Blood
3. Wolf
4. Power-Control Theory

۱.۳. پیشینه‌ی پژوهش

ترس از برادر بزرگ‌تر و بزه‌دیدگی در محیط خانواده دو مفهوم متفاوت هستند. از این‌رو، تأمل در تحقیقات مرتبط با هریک از این مفاهیم با رویکرد دانش‌پیشگیری از جرم، می‌تواند در شناسایی عوامل اثرگذار که زمینه‌ساز پیوند این دو مفهوم باشد، بسیار مفید واقع گردد. آلفرد آدلر^۱ معتقد است که میان بروز رفتارهای مشکل‌ساز از سوی فرزندان و ترتیب تولد رابطه‌ی معناداری وجود دارد. آدلر ترتیب تولد را چهار موقعیت ترتیبی یعنی فرزند اول، فرزند وسط، فرزند آخر و تک‌فرزندی معرفی می‌کند که در آن فرزند اول تا زمانی که فرزند دوم و دیگر فرزندان به دنیا نیامده است، در کانون توجه والدین قرار دارد. اما به محض تولد فرزند دوم به دلیل احساس بی‌توجهی از سوی والدین و میل به نگهداری قدرت و برتری اقدام به بروز رفتارهای مشکل‌ساز می‌کنند (پور رضاییان، ۱۳۹۲: ۴). پارهای از تحقیقات نیز نشان می‌دهد که کودکان از سنین بسیار پایین شروع به درک نظام سلسله‌مراتبی در محیط خانواده می‌کنند (Kajanusa et al, 2019: 23). به‌نحوی که برخی وجود این ساختار را با تنش خانوادگی، و در دسرهای روانی در دوران بزرگسالی مرتبط دانسته‌اند (Sikora et al, 2020: 1866). در مقابل، پارهای دیگر از پژوهش‌ها به بررسی ارتباط نقش‌های جنسیتی در شکل‌گیری ترس از بزه‌دیدگی پرداخته‌اند، و نشان دادند که پسران به دلیل گرایش شدید به استقلال‌طلبی، و الگوپذیری از همسالان خویش، هرگاه قربانی جرم می‌شوند، به دلیل ترس از عکس‌العمل بزرگسالان خود (به‌ویژه برادر بزرگ‌تر) که ممکن است برای آنان ایجاد محدودیت کند، سعی در پنهان‌کاری قربانی شدن خود دارند (Finkelhor, 2019: 10-13).

همچنین برخی دیگر از تحقیقات به بررسی نگرانی والدین پیرامون ترس از بزه‌دیدگی فرزندان پرداخته‌اند. برای مثال، ضیاء حسین و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «ترس والدین از بزه‌دیدگی فرزندان: مطالعه موردی منطقه شش شهر کابل» ۳۸۴ نفر از جامعه آماری موضوع تحقیق را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بیش از ۶۸/۹٪ خانواده‌ها از بزه‌دیدگی فرزندان نشان ترس دارند، و میان ترس از جرم، و متغیرهای میزان تحصیلات، بی‌سازمانی اجتماعی، و پیوند محلی ارتباط معناداری وجود دارد. با این وجود، همان‌طور که از نظر گذشت، مطالعات اندکی به بررسی رابطه ترس از برادر بزرگ‌تر و بزه‌دیدگی فرزندان در محیط خانواده پرداخته است. در راستای رفع این خلأ تحقیقاتی، بررسی رابطه میان متغیر ترس از برادر بزرگ‌تر، و بزه‌دیدگی در محیط خانواده با استفاده از روش کیو این امکان را فراهم می‌سازد، تا با درک بهتری از نقش واسطه‌ای برای متغیرهای اثرگذار پیرامون بزه‌دیدگی فرزندان امکان تدوین تدابیر پیشگیرانه مؤثر فراهم گردد. این نتایج، به‌عنوان راهنمایی برای مشاوران خانواده، روان‌شناسان و جرم‌شناسان در بهبود روابط خانوادگی، و حل مسائل مرتبط با ترس، و بزه‌دیدگی در میان فرزندان می‌تواند، مورد استفاده قرار گیرد.

۲. روش پژوهش

۲.۱. جامعه آماری و نمونه آماری پژوهش

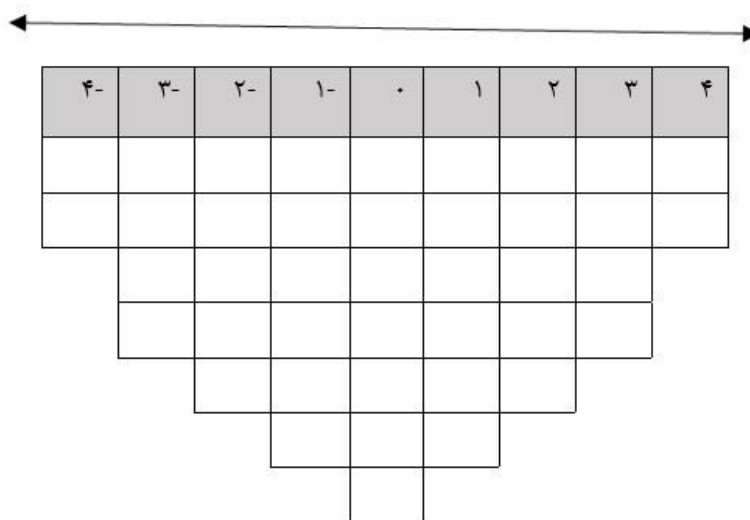
پژوهش حاضر یک مطالعه ترکیبی است، و در آن از روش کیو برای ادراکات و عقاید فردی مورد شناسایی و دسته‌بندی بهره گرفته شده است (صفری و خیری، ۱۳۹۷: ۹۸). جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانشجویان (۹۵۶۸ نفر)^۲ شاغل به تحصیل در سطح دانشگاه ملی زابل واقع در شهر زابل که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بوده‌اند، در نظر گرفته شده است. در این تحقیق، نمونه آماری به جهت اینکه روش کیو، پایه‌ای برای مطالعه سامان‌مند ذهنیت، دیدگاه افراد در مورد موضوع است (Charlotte et al, 2023: 1) و جامعه هدف بر مبنای تنوع دیدگاه‌ها انتخاب می‌شوند، نه بر مبنای نمایندگی یا کمیت آن‌ها (خنیفر و مسلمی، ۱۴۰۱: ۴۸۶) از روش الگوی انتخاب هدفمند استفاده شده است. بدین منظور ۴ معیار (مشغول به تحصیل بودن، برخوردار از برادر بزرگ‌تر، زندگی کردن با برادر بزرگ‌تر در محیط خانواده و داشتن تجربه بزه‌دیدگی از سوی برادر بزرگ‌تر) در نظر گرفته شده و در صورتی که دانشجو این چهار معیار را احراز نماید، به‌عنوان نمونه انتخاب و دیگر نمونه‌ها حذف شده‌اند. با توجه به

1. Adler

2. <https://www.uniref.ir/University43>

معیارهای مورد اشاره، تعداد ۲۱ نفر برای مشارکت مستقیم باهدف نگرش‌سنجی پیرامون موضوع پژوهش در نظر گرفته شده است. تعداد ۲۱ نفر برای مشارکت مستقیم باهدف نگرش‌سنجی پیرامون موضوع پژوهش انتخاب شده‌اند؛ زیرا مطالعات متعدد کفایت تعداد نمونه مشارکت‌کنندگان را در روش کیو، نمونه‌های بین ۲۰ تا ۴۰ را تأیید کرده است (Boros, 2006:7) و دلیل آن نیز این است که به جای متغیرها، ذهنیت افراد تحلیل می‌شود (سپاس گری شهری و منوچهری، ۱۳۹۳:۱۱۷).

برای سنجش ذهنیت، از شیوه متداول ۵ مرحله‌ای کیو (۱- ایجاد فضای گفتمان و مجموعه کیو، ۲- انتخاب مشارکت‌کنندگان ارزش‌گذاری کیو، ۳- تکمیل ارزش‌گذاری‌های نمودارهای کیو و استخراج مصاحبه‌ها، ۴- تحلیل داده‌های اطلاعاتی، ۵- تفسیر عامل‌ها یا الگوهای ذهنی) بهره گرفته شده است (لاجوردی، رحیم نیا، مرتضوی کردنائیج، ۱۳۹۵:۹۱). در این راستا، در گام نخست، بامطالعه‌ی منابع کتابخانه‌ای، گستره‌ی از نظریات علمی پیرامون ارتباط میان ترس از جرم و بزه‌دیدگی باهدف فراهم ساختن فضای گفتمان موردبررسی قرار گرفت. پس از این مرحله، با الهام از پرسشنامه خشونت خانگی تبریزی و همکاران (۱۳۹۱) و همچنین پرسشنامه نگرش در خصوص خشونت خانگی احمدزاده اصل و همکاران (۱۳۹۲) و جمع‌بندی داده‌های گردآوری شده، ۱۲۳ گزاره کیو اولیه به دست آمد. سپس، با بررسی مجدد مبانی، اهداف، سوالات تحقیق نسبت به پالایش گزاره‌های کیو اولیه اقدام گردید که پس از ویرایش به ۳۶ گزاره تقلیل یافته‌اند. سپس، یک تحقیق کیو آزمایشی با دو نفر از دانشجویان دختر و پسر که دارای برادر بزرگ‌تر بودند، صورت گرفت. نتایج بررسی بازخورد آنان در رفع ابهام از گزاره‌های کلی، و مبهم بسیار اثرگذار بود. به‌منظور سنجش میزان روایی^۱، ابتدا گزاره‌ها به تأیید برخی از اساتید رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی رسانده، شده است. بعلاوه، سنجش پایایی ابزار پژوهش با استفاده از روش آلفای کرونباخ هر عامل آلفای کرونباخ عامل اول (۰/۸۱)، عامل دوم (۰/۷۸)، عامل سوم (۰/۷۳)، عامل چهارم (۰/۷۶)، عامل ششم (۰/۷۵) و سایر عامل‌ها به‌دلیل یک متغیر بودن، بدون آلفای کرونباخ محاسبه شده‌اند، که نشان می‌دهد عبارات کیو از اطمینان کافی برخوردار است.

شکل شماره ۱) ماتریس مرتب‌سازی کیو

۳. یافته‌های پژوهش

۳.۱. جدول گزاره‌های کیو و فرآیند مرتب‌سازی

به دنبال یافته‌های حاصل از بررسی ادبیات تحقیق و مصاحبه با چهار نفر از اساتید حقوق و دو نفر از قضات دادگستری و الهام گرفتن از پرسش‌نامه‌های ترس از جرم و پرسشنامه نگرش در خصوص خشونت خانگی ۱۲۳ گزاره مرتبط با موضوع پژوهش مورد شناسایی قرار گرفت. در نهایت با توجه به پرسش پژوهش و هدف تحقیق ۳۶ گزاره به‌عنوان نمونه کیو انتخاب شد. در ادامه، جدول شماره ۱: تعداد ۳۶ گزاره و امتیازات عاملی به‌دست‌آمده برای هر ۹ الگوی ذهنی به نمایش درآمده است.

جدول شماره (۱) عامل‌های شناسایی‌شده و امتیازات اختصاص داده‌شده به هر عامل بر اساس هر الگوی ذهنی

		گزاره‌های کیو								
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱	ترس از برادر بزرگ‌تر باعث می‌شود که اولویت تماشای برنامه تلویزیون با او باشد	۱۵	۲	۲۹	۳	۸	۷	۲۳	۳	۱۵
۲	خواهر و برادر کوچک‌تر باید از برادر بزرگ‌تر حرف‌شنوی کامل داشته باشند	۲۲	۳	۴۶	۴	۲۵	۵	۸	۳	۴۱
۳	در مورد معاشرت با دیگران برادر بزرگ‌تر تصمیم‌گیرنده نهایی است	۳۲	۶	۵۵	۱	۱۷	۲	۱۴	۳	۱۰
۴	برادر و خواهر کوچک‌تر حق ندارند بدون اجازه برادر بزرگ‌تر از منزل خارج شوند	۱۲	۳	۶۲	۱	۴۵	۱	۶	۰	۱۰
۵	عدم مشورت با برادر بزرگ‌تر باعث سرزنش و مواخذه از جانب او می‌شود	۶۵	۱	۲۰	۳	۲۶	۳	۴	۰	۶
۶	برادر بزرگ‌تر نسبت به خواهر و برادر کوچک‌تر از عقل بیشتری برخوردار است	۰	۶	۷۸	۱	۲۶	۲	۲۰	۷	۳۲
۷	غالب شوخی‌ها برادر بزرگ‌تر خشن است و باعث اضطراب می‌شود	۴	۶	۱۴	۲	۱۲	۱	۲۵	۱	۱۵
۸	ترس از برادر بزرگ‌تر باعث می‌شود که برادر و خواهر کوچک‌تر پس‌اندازشان را به او بدهند	۳۳	۴	۵	۶	۴	۱	۵۱	۲	۱۵
۹	به جهت در امان ماندن از مواخذه برادر بزرگ‌تر تلاش می‌شود در معاشرت با دوستان احتیاط بیشتری صورت گیرد	۵۶	۱	۴۰	۱	۲۹	۳	۶	۹	۱۵
۱۰	انتظار والدین برای حرف‌شنوی فرزندان از برادر بزرگ‌تر باعث ترس از وی می‌شود	۵۸	۶	۱۰	۱	۳۴	۲	۲۵	۹	۲۰
۱۱	در مواقعی که از برادر بزرگ‌تر حرف‌شنوی کمتری وجود دارد به شدت پرخاشگری می‌کند.	۳۷	۶	۴۱	۱	۶	۱	۷	۱	۲۰

۱۷	۳	۰	۹	۱۰	۱	۱۵	۴۳	۴	۸	۱۲	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود که ناسزا گفتن‌های او نادیده گرفته شود
۷	۲	۵۸	۱	۹	۱	۳۱	۱۱	۴	۱	۱۳	بارها شاهد کتک‌کاری برادر بزرگتر نسبت به برادر و خواهر کوچک‌تر بوده‌ایم
۲۱	۳	۳۰	۹	۴	۵	۱۹	۵۹	۴	۵	۱۴	به جهت ترس از انتقام برادر بزرگتر توهین‌ها وی به والدین گزارش نمی‌شود
۱۴	۱	۱	۵	۶۲	۴	۱۰	۲۴	۴	۹	۱۵	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود تا مراقب رفتار و گفتار خود باشیم
۳	۳	۳۸	۲	۶	۳	۳۸	۳۷	۴	۴	۱۶	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود تا رفتارهای مجرمانه وی یک مسئله خصوصی در نظر گرفته شود و نیازی به پیگرد قضایی نباشد.
۱۴	۱	۲۹	۱	۳۲	۶	۱۴	۱۹	۲	۸	۱۷	جایگاه برادر بزرگتر در محیط خانواده باعث افزایش قدرت و نقش کنترل‌گری او نسبت به دیگران است.
۵۴	۲	۳	۲	۱۸	۱	۴۰	۳۰	۳	۰	۱۸	برای در امان ماندن آزار و اذیت‌های برادر بزرگتر تلاش می‌شود کمتر با او روبرو شویم
۱	۵	۱۰	۰	۲۴	۲	۳۰	۳	۷	۱	۱۹	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود که اگر او با رفتن به مهمانی مخالفت کند، اعتراضی صورت نگیرد
۲۵	۲	۱۱	۱	۴۴	۲	۷	۳۰	۴	۸	۲۰	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود که همواره نسبت به او احترام اجباری داشته باشیم.
۱۳	۴	۳۲	۱	۴۰	۴	۲۴	۲۸	۳	۳	۲۱	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود تا در خصوص عیب‌جویی‌ها و سرزنش‌های بی‌دلیل او کمتر واکنش نشان داده شود.
۲۸	۲	۱۷	۳	۲۹	۳	۲۷	۴۰	۲	۹	۲۲	جانب‌داری مادر از برادر بزرگتر در گسترش رفتارهای کنترلی او و بزه‌دیدگی سایر فرزندان مؤثر است.
۲۴	۱	۴	۵	۱۲	۶	۲۹	۲۹	۴	۷	۲۳	گزارش بدرفتاری‌های برادر بزرگتر باعث انتقام‌جویی‌های مجدد او برادر و خواهر کوچک‌تر می‌شود.
۱۳	۶	۲۰	۳	۱۹	۵	۳۵	۹	۲	۲	۲۴	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود در مواقعی که تعارض منافع ایجاد می‌شود، خواهر و برادر کوچک‌تر از حق خود چشم‌پوشی کنند
۶	۷	۶	۱	۸	۶	۲۶	۵۴	۵	۶	۲۵	برادر بزرگتر معتقد است در غیاب والدین هر دستوری که صلاح بدانند، بایستی دیگران آن را بپذیرند در غیر این صورت تنبیه در انتظار آنان خواهد بود.

۷	۹	۱۲	۶	۲۹	۲	۸	۶	۵	۷	۲۶	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود در مواقعی که او عصبانی و تندخو است، خواهر و برادر کوچکتر به او معترض نشوند
۱۵	۶	۸	۶	۳۱	۱	۲۰	۱۲	۳	۰	۲۷	همواره تلاش می‌شود تا دستورات برادر بزرگتر اجرا شود تا از پرخاش‌ها و توهین‌های او در امان باشیم.
۲۳	۴	۳	۲	۳۵	۲	۲۳	۵۷	۶		۲۸	به خاطر احترام به برادر بزرگتر نباید در خصوص کلام کنایه‌آمیز او واکنش نشان دهیم
۱۲	۶	۲۴	۱	۳	۶	۳۵	۵۶	۱	۵	۲۹	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود که اگر او با رفتن به جشن تولد دوستانشان مخالفت کند، خواهر و برادر کوچکتر چاره‌ای جز اطاعت نداشته باشند
۵	۷	۲۶	۴	۱۴	۱	۷	۵۶	۲	۸	۳۰	همواره این نگرانی وجود دارد که برادر بزرگتر در جمع خانوادگی یا دوستان برادر و خواهر کوچکتر را مورد تمسخر قرار دهد
۳۰	۹	۱۹	۲	۷	۲	۱۹	۳۶	۶	۴	۳۱	برادر بزرگتر همواره تلاش می‌کند تا گوشی تلفن همراه خواهر و برادر کوچکتر را کنترل کند
۹	۳	۱۱	۵	۴۱	۶	۲۴	۲	۶	۶	۳۲	برادر بزرگتر هرگونه نافرمانی از سوی فرزندان کوچکتر را بی‌احترامی به خود قلمداد می‌کند
۲۵	۶	۲	۳	۱۸	۱	۴۶	۵۱	۱	۸	۳۳	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود که معاشرت با وی شایسته‌تر از معاشرت با دیگران در نظر گرفته شود.
۱۰	۱	۲۳	۲	۴	۲	۳۷	۲۷	۵	۸	۳۴	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود تا طبخ غذا در خانه بر اساس سلیقه وی باشد و خواهر و برادر کوچکتر در این خصوص اعتراض ندارند
۳	۵	۱۵	۲	۳۱	۳	۲۴	۵۹	۴	۰	۳۵	ترس از برادر بزرگتر باعث می‌شود تا نوع آرایش خواهر کوچکتر مطابق با سلیقه برادر بزرگتر باشد.
۲۲	۱	۳۱	۱	۲۹	۳	۰	۲۷	۴	۸	۳۶	برادر بزرگتر همواره در فضای مجازی مانند واتساپ و تلگرام خواهر و برادر کوچکتر را کنترل می‌کند

قبل از شروع به گردآوری داده‌ها ابتدا به پاسخ‌دهندگان یادآوری گردید که هیچ‌گونه محدودیتی برای دانشجویانی که تمایل به انصراف از این نظرسنجی دارند، وجود ندارد. بعلاوه، برای هر یک از گزاره‌های جدول کیو، کارت مشخص تهیه، و در تنظیم هر یک از کارت‌های کیو زمینه‌ای برای نوشتن هویت شخصی دانشجویان پیش‌بینی نگردید و بر ناشناس بودن هویت شرکت‌کنندگان قبل از توزیع کارت‌های کیو تأکید شده است. سپس کارت‌های کیو در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت، و توضیحات لازم برای مرتب‌سازی کارت‌ها بر اساس علائق و نظرات شخصی داده‌شده است. پاسخ‌گویی به تم‌های تحقیق به صورت میانگین حدوداً ۳۰ دقیقه زمان به

خود اختصاص داد. در پایان تحلیل داده‌های کمی نیز با استفاده از روش تحلیل عامل،^۱ و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS-22 صورت گرفته است.

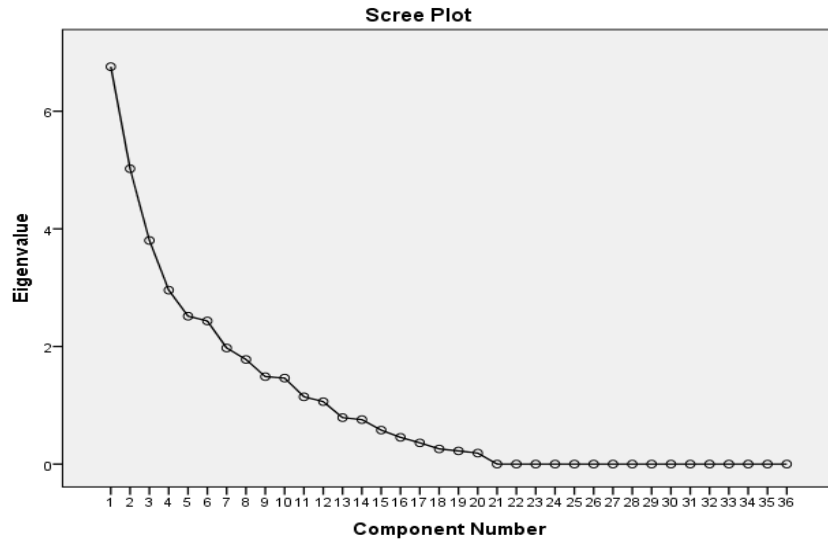
۳.۲. استراتژی تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل عاملی که ابزاری مهم در توسعه، اصلاح، و ارزیابی آزمون‌ها، مقیاس‌ها، و اندازه‌گیری‌ها به‌شمار می‌رود (Taherdoost et al, 2022: 375)، صورت گرفته شده است. در راستای، شناسایی الگوهای ذهنی مشارکت‌کنندگان، تحلیل عاملی به شیوه اکتشافی، به جهت امکان ایجاد یک نظریه‌ی جدید بر اساس متغیرهای اصلی (Pett, Lackey et al, 2003:13)، و با بهره‌گرفتن از ماتریس همبستگی صورت گرفته است. استخراج عامل با استفاده از روش متداول مؤلفه‌های اصلی صورت پذیرفته است (محمدی استادکلایه و بیات، ۱۳۹۵:۳۹۹). بدین منظور، پس از شناسایی عامل‌ها، از روش واریماکس برای چرخش عامل‌ها به دو دلیل استفاده شده است. اولاً- استفاده از این روش باعث به حداکثر رساندن رابطه میان متغیرها و عامل‌ها می‌شود، و ثانیاً- این روش تغییرات را میان عامل‌ها به‌صورت یکنواخت توزیع می‌کند (خوارزمی و همکاران، ۱۳۹۴:۷). گویه‌های با بار عاملی کمتر از ۰/۴۰ حذف شدند. در نهایت، ۹ بار عاملی (الگوی ذهنی) با مجموع واریانس ۷۸/۳۴ شناسایی شد، و بر اساس، ماتریس عاملی چرخش یافته، و در نظر گرفتن بارهای عاملی بالاتر از ۱، نه عامل مطابق با جدول ذیل شناسایی شد:

جدول شماره (۲): مقدار ویژه و واریانس کل

مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	الگوی ذهنی
۶/۷۵	۱۸/۷۶	۱۸/۷۶	عامل اول: روابط صمیمی
۵/۰۲	۳۲/۷۱	۱۳/۹۵	عامل دوم: تبعیض میان فرزندان
۳/۸۰	۴۳/۲۸	۱۰/۵۶	عامل سوم: سن و جنسیت
۲/۹۵	۵۱/۴۹	۸/۲۱	عامل چهارم: فرهنگ
۲/۵۱	۵۸/۴۸	۶/۹۸	عامل پنجم: عدم توازن قدرت
۲/۴۳	۶۵/۲۳	۶/۷۵	عامل ششم: فرض آسیب پذیری
۱/۷۷	۷۰/۱۷	۴/۹۴	عامل هفتم: ضعف خویشتن داری
۱/۴۸	۷۴/۳۰	۴/۱۳	عامل هشتم: خشونت ابزاری
۱/۴۶	۷۸/۳۶	۴/۰۶	عامل نهم: فقدان دانش و مهارت

مطابق با بارهای عاملی شناسایی شده، ذهنیت ۱۸/۷۸ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل اول، ذهنیت ۱۳/۹۵ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل دوم، ذهنیت ۱۰/۵۶ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل سوم، ذهنیت ۸/۲۱ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل چهارم، ذهنیت ۶/۹۸ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل پنجم، ذهنیت ۶/۷۵ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل ششم، ذهنیت ۴/۹۴ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل هفتم، ذهنیت ۴/۱۳ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل هشتم و ذهنیت ۴/۰۶ درصد از شرکت‌کنندگان در چارچوب عامل نهم واریانس کل را تشکیل می‌دهند. این عامل‌ها مطابق با نمودار سنگ‌ریزه ذیل به نمایش درآمده است.

نمودار شماره (۱) نمودار سنگ‌ریزه

همچنین، جهت بررسی نرمال بودن داده‌های تحقیق، از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف بهره گرفته شده است. نتایج به دست آمده از این آزمون نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری عامل‌های به دست آمده بزرگ‌تر از مقدار خطای آزمون (۰/۰۵) است. بر این اساس، نرمال بودن داده‌ها مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر این، در این پژوهش به منظور اندازه‌گیری متغیرها، از مقیاس فاصله‌ای استفاده شده است چراکه به منظور سنجش الگوهای ذهنی نسبت به گزاره‌های تعریف شده در کارت‌های کیو، داده‌ها بر اساس مقیاس نسبی از ۴- الی ۴+ مورد بررسی قرار گرفته است، و نمره عامل‌ها از جمع نمره سؤالات مربوط به هر عامل بر اساس مقیاس فاصله‌ای به دست آمده است. تعداد مشاهدات ۵ برابر متغیرها است. در ادامه به منظور اطمینان از درستی ۹ بار عاملی شناسایی شده ماتریس چرخش یافته عامل‌ها پس از چرخش یافته‌های عامل‌ها، مطابق با جدول شماره ۳ به دست آمده است.

جدول شماره (۳): ماتریس چرخش یافته عامل‌ها

عامل‌ها									شرکت
عامل ۹	عامل ۸	عامل ۷	عامل ۶	عامل ۵	عامل ۴	عامل ۳	عامل ۲	عامل ۱	کنندگان
۰/۱۴۸	-۰/۳۸۸	۰/۲۳۳	۰/۷۰۶	-۰/۰۸۳	-۰/۳۰۶	۰/۲۹۷	-۰/۱۵۴	۰/۱۲۷	۱
-۰/۴۱۲	-۰/۳۴۷	۰/۰۸۳	-۰/۰۵۵	۰/۲۵۰	۰/۴۸۱	۰/۴۶۰	۰/۲۲۵	۰/۰۳۵	۲
۰/۱۰۱	-۰/۰۲۹	-۰/۱۳۷	-۰/۲۲۶	-۰/۱۷۲	-۰/۰۱۴	۰/۵۵۹	۰/۳۲۲	۰/۶۰۶	۳
۰/۱۰۵	۰/۰۰۸	۰/۰۵۹	۰/۱۲۷	-۰/۴۵۳	-۰/۱۰۶	۰/۶۲۴	۰/۱۲۰	۰/۳۶۳	۴
-۰/۰۶۵	-۰/۰۰۶	۰/۰۴۵	-۰/۳۳۲	-۰/۲۶۷	۰/۳۸۵	۰/۲۰۶	۰/۶۵۳	۰/۱۶۸	۵
۰/۳۲۵	-۰/۰۷۴	-۰/۱۹۹	۰/۰۲۰	۰/۲۶۳	۰/۰۱۹	۰/۷۸۵	۰/۰۰۷	-۰/۰۶۸	۶
-۰/۱۵۲	-۰/۱۶۲	-۰/۲۵۲	-۰/۰۹۹	۰/۱۲۵	۰/۲۹۳	-۰/۱۴۶	-۰/۰۴۵	۰/۶۸۳	۷

-۰/۱۵۲	۰/۲۲۱	-۰/۵۱۵	-۰/۰۱۱	-۰/۰۴۳	-۰/۰۶۷	-۰/۰۵۶	-۰/۳۳۲	۰/۴۷۲	۸
۰/۱۵۰	۰/۰۹۰	۰/۰۶۰	-۰/۳۷۴	-۰/۲۹۲	-۰/۱۶۸	-۰/۴۰۰	۰/۵۶۷	۰/۱۸۲	۹
-۰/۲۰۸	-۰/۰۹۲	۰/۲۵۶	-۰/۰۲۳	-۰/۳۴۴	-۰/۱۲۰	-۰/۱۰۴	۰/۵۸۰	۰/۶۲۲	۱۰
۰/۲۰۹	-۰/۱۴۹	-۰/۰۷۰	۰/۱۳۷	-۰/۰۶۴	-۰/۱۹۳	-۰/۴۱۶	-۰/۳۷۷	۰/۶۰۴	۱۱
۰/۱۷۵	-۰/۲۹۷	-۰/۰۰۳	-۰/۰۹۵	-۰/۱۰۲	۰/۱۴۰	۰/۱۵۲	-۰/۴۳۶	۰/۴۸۶	۱۲
-۰/۰۷۸	۰/۲۸۶	۰/۵۸۳	۰/۱۳۴	-۰/۰۹۳	۰/۱۸۸	-۰/۳۱۸	-۰/۱۱۰	۰/۴۱۷	۱۳
-۰/۲۱۸	۰/۳۳۶	-۰/۳۰۵	-۰/۰۹۳	-۰/۰۴۷	۰/۰۵۲	۰/۱۹۶	-۰/۵۹۰	۰/۴۵۲	۱۴
۰/۱۴۸	-۰/۱۵۵	-۰/۰۱۰	۰/۰۵۲	۰/۶۲۰	-۰/۰۴۱	-۰/۱۰۱	۰/۲۴۵	۰/۴۹۹	۱۵
-۰/۰۳۴	۰/۰۳۹	۰/۳۸۱	۰/۰۱۹	۰/۰۶۲	۰/۳۰۶	۰/۳۸۹	-۰/۳۷۴	۰/۴۴۵	۱۶
۰/۱۴۰	۰/۱۵۳	۰/۲۹۳	-۰/۱۲۶	۰/۳۲۰	۰/۶۸۶	۰/۱۴۰	۰/۱۹۵	۰/۲۸۷	۱۷
۰/۵۴۰	-۰/۲۴۶	-۰/۰۳۵	-۰/۲۰۸	-۰/۱۸۴	-۰/۱۲۹	-۰/۴۰۹	-۰/۳۰۸	۰/۳۰۱	۱۸
۰/۰۱۲	۰/۰۵۴	۰/۱۰۵	۰/۰۰۱	-۰/۲۴۹	-۰/۲۰۴	۰/۳۰۰	۰/۰۳۵	۰/۷۱۷	۱۹
۰/۲۵۶	-۰/۲۷۱	۰/۱۱۶	-۰/۱۷۵	۰/۴۴۱	۰/۰۱۹	۰/۰۷۳	۰/۳۰۴	۰/۴۸۳	۲۰
۰/۱۲۸	۰/۴۱۸	۰/۳۲۵	-۰/۱۶۴	۰/۴۰۲	-۰/۴۲۳	۰/۲۴۳	-۰/۲۸۵	۰/۳۳۷	۲۱

مطابق با یافته‌های جدول شماره ۲، ۱۷ شرکت‌کننده به شماره‌های ۳، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۴، ۳۶ در شکل‌گیری عامل اول، ۷ شرکت‌کننده به شماره ۵، ۹، ۲۲، ۲۸، ۲۹، ۳۳، ۳۵ در شکل‌گیری عامل دوم، ۲ شرکت‌کننده به شماره ۴ و ۶ در شکل‌گیری عامل سوم، ۴ شرکت‌کننده به شماره‌های ۲، ۱۷، ۲۳، ۲۴ در شکل‌گیری عامل چهارم، شرکت‌کننده شماره ۱۵ در شکل‌گیری عامل پنجم، ۲ شرکت‌کننده به شماره‌های ۱ و ۲۷ در شکل‌گیری عامل ششم، شرکت‌کننده شماره ۱۳ در شکل‌گیری عامل هفتم، شرکت‌کننده شماره ۲۱ در شکل‌گیری عامل هشتم، شرکت‌کننده شماره ۱۸ در شکل‌گیری عامل نهم نقش مهمی داشته‌اند.

۴. بحث

در ادامه، نتایج تحلیل عاملی پیرامون داده‌های این پژوهش ۹ دسته‌بندی ذهنی را به نمایش گذاشته است. هر دسته انعکاسی از یک عامل تأثیرگذار پیرامون موضوع تحقیق به شمار می‌رود.

۴.۱. الگوی ذهنی ۱: روابط صمیمی

مقدار ویژه این عامل، ۶/۷۵ درصد است که امکان تبیین ۱۸/۷۶ از واریانس را فراهم کرده است. این طیف از مشارکت کنندگان با انتخاب گزاره‌هایی نظیر مخالفت با ضرورت اطاعت‌پذیری کامل از وی، عدم گزارش بدرفتاری به والدین، و مخالفت با عدم واکنش نسبت به بدرفتاری‌های وی بر اصل اساسی برابری و احترام متقابل در روابط میان فرزندان تأکید کرده‌اند. تحلیل گزاره‌های این الگوی ذهنی بیانگر این واقعیت است که ارتباط صمیمی میان فرزندان می‌تواند در تقویت احساس امنیت میان آنان تأثیرگذار باشد. هیرشی^۱ در نظریه پیوند اجتماعی استدلال می‌کند که پیوستگی، التزام، مشغولیت، و باورپذیری در شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی نقش کلیدی دارد (راد و رستمی، ۱۳۹۵: ۱۷۸). بر همین اساس، به هر میزان سهم فرد در هم‌نوایی با دیگران در کنار سه عامل دیگر بیشتر باشد، به دنبال تقویت پیوندها در روابط میان افراد، امکان وقوع جرم کاهش می‌یابد. بر پایه‌ی این استدلال، این طیف از مشارکت کنندگان احترام به حقوق و آزادی سایر فرزندان از سوی برادر بزرگ‌تر، و رعایت حسن معاشرت را از مؤثرترین راهکارها در جهت کاهش ترس از این جایگاه معرفی کرده‌اند.

۴.۲. الگوی ذهنی ۲: تبعیض میان فرزندان

مقدار ویژه این عامل، ۵/۰۲ درصد است که امکان تبیین ۱۳/۹۵ درصد واریانس را فراهم ساخته است. این عامل، تبعیض میان فرزندان از سوی والدین را در شکل‌گیری ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر مؤثر می‌داند. برای نمونه، این الگوی ذهنی انتظار والدین در اطاعت پذیر فرزندان کوچک‌تر از برادر بزرگ‌تر در معاشرت با دوستان، انتظار مادر از پسر بزرگ‌تر برای انجام رفتارهای مراقبتی، و کنترلی نسبت به سایر فرزندان، غیر مؤثر دانستن گزارش بدرفتاری‌های برادر بزرگ‌تر به والدین را یک رویکرد تبعیض‌آمیز میان فرزندان تلقی کرده است، و بر این باور است که تداوم این رویکرد انزواطلبی، عدم اعتماد به دیگران، و پذیرش زیستن مطابق با عقاید برادر بزرگ‌تر را در درازمدت به دنبال خواهد داشت. این دیدگاه با نتایج پژوهش Gruhn & Compas (۲۰۲۰) که تبعیض میان فرزندان را عامل افزایش اقدامات اجتنابی، سرکوب هیجانی و بیان منفی پنداشته، همسو است. از طرفی، بازخوانی گزاره‌های انتخابی این الگوی ذهنی، قرائتی از نظریه آنومی رابرت کی مرتون^۲ به شمار می‌رود که ساختارهای نابرابر در جامعه را زمینه‌ساز شکل‌گیری رفتارهای انحرافی تلقی می‌کند (علیوردی نیا و شهریاری یانه سری، ۱۳۹۶: ۹۲). بدین معنا که رفتارهای تبعیض‌آمیز از سوی والدین میان فرزندان منجر به شکل‌گیری فرصت‌های نابرابر میان آنان می‌گردد. از این رو، بروز رفتارهای انحرافی از سوی برادر بزرگ‌تر برای کسب منافع و قدرت بیشتر دور از انتظار نخواهد بود.

۴.۳. الگوی ذهنی ۳: سن و جنسیت

مقدار ویژه این عامل، ۳/۸۰ درصد است که امکان تبیین ۱۰/۵۶ درصد واریانس را فراهم ساخته است. گزاره‌های انتخابی این الگوی ذهنی از جمله برخورداری برادر بزرگ‌تر از برتری عقلی، شایستگی برای معاشرت در مقایسه با دیگران، برخوردار از توانایی برای نظارت بر عملکرد سایر فرزندان نشان می‌دهد که عامل سن و جنسیت در شکل‌گیری این عامل نقش اساسی دارد. این گزاره‌ها نشان می‌دهد نقش‌های جنسیتی، و سنی در روابط میان خواهران و برادران می‌تواند در شکل‌گیری فرصت‌های متفاوت در روابط آنان نقش‌آفرینی داشته باشد، و زمینه بزه‌دیدگی را در روابط میان خواهر و برادران فراهم سازد. در این خصوص، نظریه نقش‌های اجتماعی تأکید می‌کند که جنسیت و سن تعیین‌کننده نحو رفتار، و توقعات اجتماعی از افراد در مورد رفتارهایی است که می‌توانند یا نمی‌توانند درگیر آن شوند (کامی برد و همکاران، ۱۹۸۹؛ نقل در: بستان، ۱۳۸۵: ۶). بر همین اساس، انتظارات والدین از پسر بزرگ‌تر برای نظارت بر سایر فرزندان نیز ناشی از همین پیش‌فرض ذهنی پیرامون نقش‌های اجتماعی است که از وی انتظار می‌رود در ساختار خانواده ایفا کند. در نتیجه، بزه‌دیدگی فرزندان ممکن است به مقوله عدم نظارت لازم و کافی والدین بر رفتارهای پسر

1. Hirschi

2. Robert. K. Merton

بزرگ‌تر بازگردد. بدین توضیح که اگر برادر بزرگ‌تر از انگیزه کافی برای تحمیل خواسته‌هایش بر دیگر فرزندان برخوردار باشد، زمینه برای بزه‌دیدگی سایر فرزندان به دلیل انتظاراتی که برادر بزرگ‌تر در اطاعت‌پذیری از آنان دارد، فراهم می‌شود.

۴.۴. الگوی ذهنی ۴: فرهنگ

مقدار ویژه این عامل ۲/۹۵ درصد است که امکان تبیین ۸/۲۱ درصد واریانس را فراهم ساخته است. مشارکت‌کنندگان این الگوی ذهنی بر این نکته اشاره کردند که ترس از برادر بزرگ‌تر با عواملی نظیر عادی بودن حرف‌شنوی کامل از برادر بزرگ‌تر، برخورداری از حق مواخذه، عدم پیگرد قضایی خشونت‌های برادر بزرگ‌تر علیه سایر فرزندان به دلیل خصوصی قلمداد شدن پدیده خشونت خانگی، قائل شدن حق نظارت و کنترل برای برادر بزرگ‌تر در محیط خانواده، و جانب‌داری والدین ریشه در ساختارهای فرهنگی جامعه، به‌ویژه فرهنگ مردسالاری دارد. نگرش این مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد، میان فرهنگ مردسالار، و بزه‌دیدگی مطابق با نتایج، یافته‌های پژوهش احمدی و همکاران (۱۴۰۰)، رابطه معناداری وجود دارد. گزاره‌های انتخابی این الگوی ذهنی به‌وضوح نشان می‌دهد، مفاهیم نظریه جرم‌شناسی رادیکال پیرامون فرهنگ نشان می‌دهد مفاهیم، ارزش‌ها، و نمادها در ساختار خانواده می‌توانند در تشدید و کاهش بزه‌دیدگی میان فرزندان تأثیر داشته باشند. چراکه فرهنگ از توانایی اثرگذاری بر عمل و عکس‌العمل فرد برخوردار است (کرمی نقبی، ۱۴۰۱: ۵۷). در چارچوب این نظریه گزاره‌هایی مانند عدم گزارش خشونت‌های خانگی برادر بزرگ‌تر به دلیل ترس از انتقام‌جویی دلالت بر این مهم دارد که خشونت‌های عاطفی، جسمانی و غیره ابزاری قدرت محور برای تثبیت نظام فرهنگی مردسالار در ساختار خانواده به شمار می‌رود.

۴.۵. الگوی ذهنی ۵: عدم توازن قدرت

مقدار ویژه این عامل ۲/۵۱ درصد است که امکان تبیین ۶/۹۸ درصد واریانس را فراهم ساخته است. انتخاب گزاره‌هایی نظیر پرننگ بودن نقش کنترل‌گری، انتظار برای اجرای دستورات از سوی سایرین، عیب‌جویی و سرزنش‌های بی‌دلیل، و همچنین مجبور بودن به احترام اجباری به جایگاه برادر بزرگ‌تر نشان می‌دهد، عدم توازن قدرت در روابط میان فرزندان می‌تواند زمینه بروز ارتکاب جرم و بزه‌دیدگی را فراهم سازد. در این خصوص کاجانوسا و همکاران^۱ (۲۰۱۹) معتقدند که کودکان از سنین بسیار پایین شروع به درک نظام سلسله‌مراتبی در محیط خانواده می‌کنند. در چارچوب دیدگاه‌های این الگوی ذهنی، تمرکز قدرت در برادر بزرگ‌تر می‌تواند به‌عنوان یک عامل در شکل‌گیری ترس از جایگاه وی نقش‌آفرینی داشته باشد؛ چراکه فرد قدرتمند قادر است با اتکا به منابع قدرت در دسترس دیگران را وادار به قبول تصمیمات خود نماید (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۰)، و در صورت مخالفت، ممکن است فرد با خطر بزه‌دیدگی مواجه گردد.

۴.۶. الگوی ذهنی ۶: فرض آسیب‌پذیری

مقدار ویژه این عامل ۲/۴۳ درصد است که امکان تبیین ۶/۷۵ درصد واریانس را فراهم ساخته است. بر پایه نگرش این الگوی ذهنی، تجربه‌های زورگویی مانند حق اولویت برادر بزرگ‌تر در تماشای برنامه‌های تلویزیون، دستور دادن به دیگر خواهر و برادران، سرزنش شدن دیگران، مشاهده پرخاش‌گری‌های برادر بزرگ‌تر به‌ویژه در زمان عصبانیت ترس از بزه‌دیدگی را در فرد پدید می‌آورد. این دیدگاه، چشم‌انداز ترس از بزه‌دیدگی از سوی برادر بزرگ‌تر را در صورت اتخاذ سیاست انفعالی از سوی سایرین را رو به بالا در نظر می‌گیرد، و با انتخاب گزاره‌هایی مانند مخالفت با چشم‌پوشی از حقوق در زمان تعارض منافع، عدم پیگرد قضایی به دلیل خصوصی قلمداد کردن بزه‌دیدگی در محیط خانواده بر این باور است که اتخاذ رفتارهای اجتنابی در مقابله با تجربه‌های بزه‌دیدگی در گسترش ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر نقش‌آفرینی دارد. فاستر^۲ (۲۰۱۰) برداشت و ادراک اشخاص از میزان آسیب‌پذیری در برابر قربانی

1. Kajanusa.
2. Foster

شدن را عامل اصلی ترس از جرم می‌داند. چراکه تجربه‌ی بزه‌دیدگی‌های مستقیم و غیرمستقیم قبلی در ایجاد ترس از احتمال تکرار بزه‌دیدگی نقش‌آفرینی دارد (شیری و آهی، ۱۳۹۴: ۵).

۴.۷. الگوی ذهنی ۷: ضعف خویشتن‌داری

مقدار ویژه این عامل ۱/۷۷ درصد است که امکان تبیین ۴/۹۴ درصد واریانس را فراهم ساخته است. بر پایه‌ی دیدگاه این الگوی ذهنی، عامل‌هایی نظیر اعتقاد داشتن به برتری عقلی برادر بزرگ‌تر، تسلیم در مقابل زیاد خواهی‌ها، حتمی دانستن انتقام‌گیری در صورت گزارش بدرفتاری، انجام اقدامات انفعالی در برابر خشونت‌های روانی، و جسمانی نشان می‌دهد که ضعف خویشتن‌داری در مقابل برادر بزرگ‌تر می‌تواند فرزندان کوچک‌تر را در معرض بزه‌دیدگی قرار دهد. بر پایه‌ی نظریه کریستوفر شرک^۱ اندازه‌ی خویشتن‌داری با اندازه‌ی فرصت‌های مجرمانه سازی گاری دارد. این نظریه، عقیده دارد افرادی که از خویشتن‌داری کمتری برخوردار هستند، بیشتر خود را در معرض خطر قرار می‌دهند، و اهدافی مناسب برای بزهکاران به شمار می‌روند (پیشین، ۱۳۹۳: ۱۳۸۷). مجموع گزاره‌های انتخابی این الگوی کاربست خویشتن‌داری فرزندان کوچک‌تر در مقابل برادر بزرگ‌تر را عاملی مهم در پیشگیری از بزه‌دیدگی، و کاستن از پیامدهای آن مانند کاهش اعتمادبه‌نفس، اختلال‌های روانی، و علائم روان‌تنی در ساختار خانواده قلمداد می‌کند.

۴.۸. الگوهای ذهنی ۸: خشونت ابزاری

مقدار ویژه این عامل ۱/۴۸ درصد است که امکان تبیین ۴/۱۳ درصد واریانس را فراهم ساخته است. گزاره‌های انتخابی این الگوی ذهنی نظیر پرخاشگری باهدف اطاعت پذیر کردن خواهر و برادر کوچک‌تر، رواج ناسزاگویی در روابط میان فرزندان، تمایل به انتقام‌جویی برادر بزرگ‌تر در صورت گزارش بدرفتاری وی به والدین و تمایل به رفتارهای ایذایی مانند عیب‌جویی و سرزنش، بی‌احترامی قلمداد کردن هرگونه نافرمانی نشان می‌دهد، تمایل به خشونت از سوی برادر بزرگ‌تر یک عامل مهم در ایجاد ترس از این جایگاه در ساختار خانواده به شمار می‌رود. اگرچه این دسته از مشارکت‌کنندگان معتقد هستند که میان رفتارهای خشونت‌آمیز و تلاش برادر بزرگ‌تر برای برخورداری از منابع بیشتر رابطه معناداری وجود دارد. با این وجود، بررسی نظریات مرتبط با خشونت علل زیست‌شناختی، محیطی، و روان‌شناختی را در ایجاد رفتارهای خشونت‌آمیز مؤثر می‌پندارد. برای نمونه، گاتفردسون^۲ و هیرشی در نظریه‌ی خودکنترلی به این نتیجه دست یافتند که نقص در خودکنترلی افراد باعث می‌شود که احتمال ارتکاب جرم و جنایت برای آن‌ها بیشتر شود؛ چراکه جرم فوراً، و اغلب به صورت آسان آرزوها را ارضا می‌کند (علیوردی نیا، ۱۳۹۱: ۷۷). لذا بر پایه‌ی پندارهای ذهنی این الگو، خشونت ابزاری برای کسب منابع بیشتر علت ترس از این جایگاه در روابط میان فرزندان است.

۴.۹. الگوی ذهنی ۹: فقدان مهارت و دانش

مقدار ویژه این عامل ۱/۴۶ درصد است که امکان تبیین ۴/۰۶ درصد واریانس را فراهم ساخته است. چارچوب ذهنی این طیف از مشارکت‌کنندگان با تأکید بر گزاره‌هایی نظیر اطاعت‌پذیری، اعتقاد بر برخورداری از عقل بیشتر، سکوت در مقابل خشونت‌های جسمانی، و روانی، تلاش برای عدم مواجهه رودررو، تلاش برای اجرای دستورات برادر بزرگ‌تر به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی نشان دادند که از مهارت‌های لازم برای پیشگیری از بزه‌دیدگی در روابط خانوادگی برخوردار نیستند. از همین رو، ترس از بزه‌دیدگی از سوی برادر بزرگ‌تر به این عامل بازمی‌گردد. بر پایه‌ی این استدلال، آموزش مهارت‌های غلبه بر ترس از بزه‌دیدگی از یک‌سو، و همچنین، آموزش راهکارهای پیشگیری از بزهکاری، و بزه‌دیدگی (عبدالهی، ۱۳۹۵: ۸) می‌تواند در کاهش پیامدهای ساختارهای ناسالم در روابط میان فرزندان مؤثر واقع گردد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این پژوهش، نشان می‌دهد ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر پیامدهای ناگواری در روابط میان فرزندان یک خانواده به دنبال دارد. برای نمونه، می‌توان به انزوایی، و عدم صمیمیت رابطه میان خواهر و برادر به دلیل ترس از این جایگاه اشاره کرد. از این رو، بررسی نگرش و الگوهای ذهنی خواهر و برادر کوچک‌تر در خصوص چرایی ترس از این جایگاه می‌تواند در سیاست‌گذاری مناسب و کارآمد، به منظور اتخاذ تدابیر مؤثر برای پیشگیری از بزه‌دیدگی در محیط خانواده مؤثر واقع شود. در پژوهش حاضر، بررسی این الگوهای ذهنی مورد باز پژوهی قرار گرفته است. بررسی عامل‌های به‌دست‌آمده از گزاره‌ها، بازتاب‌دهنده ۹ الگوی ذهنی در خصوص چرایی ایجاد این ترس از این جایگاه است. درباره‌ی پیشگیری از ترس از جرم و بزه‌دیدگی در روابط میان فرزندان باید این نکته را در نظر داشت که توجه به یک عامل به‌تنهایی نمی‌تواند کاهش نرخ بزه‌دیدگی در ساختار خانواده را به دنبال داشته باشد. بلکه تحقق این هدف، نیازمند اتخاذ برنامه‌ی چند سطحی بر اساس الگوهای شناسایی‌شده است. چراکه گزاره‌های الگوی ذهنی نخست، عدم وجود روابط صمیمی میان خواهد و برادر کوچک‌تر با برادر بزرگ‌تر را عامل ترس از این جایگاه معرفی کرده است. در حالی که گزاره‌های مرتبط با الگوی ذهنی دوم، تبعیض میان فرزندان را عامل ترس از بزه‌دیدگی می‌پندارد. لذا، به نظر می‌رسد رفتار والدین باید به نحوی باشد که منجر به شکل‌گیری فضای تبعیض‌آمیز میان فرزندان نگردد. علاوه بر این، الگوی ذهنی سوم، نشان می‌دهد، عامل سن و جنسیت در ایجاد نقش‌های جنسیتی، و به دنبال آن انتظارات و توقعاتی که از این نقش وجود دارد در ایجاد ترس از این جایگاه نقش‌آفرینی دارد.

همچنین، گزاره‌های انتخابی در الگوی ذهنی چهارم، چنین می‌نماید که نمی‌توان به راحتی از نقش فرهنگ در حمایت‌هایی که از جایگاه فرزند بزرگ‌تر دارد، چشم‌پوشی کرد؛ چراکه فرهنگ جامعه به‌ویژه در جوامع مردسالار باعث می‌شود که برادر بزرگ‌تر اقدام به تحمیل دیدگاه‌های خود به دیگران نماید، و هرگونه مخالفت با آن را با به‌شدت سرکوب نماید. علاوه بر این، این پژوهش نشان داد، الگوی ذهنی پنجم، عدم توازن قدرت میان فرزندان در شکل‌گیری ترس از بزه‌دیدگی نقش کلید دارد. این الگو، اتخاذ تدابیری که منجر به مساوات، مهربانی و ورزیدن، و نظارت بر عملکرد فرزند بزرگ‌تر گردد را در پیشگیری از بزه‌دیدگی و کاهش ترس از جرم اثرگذار می‌داند. در مقابل، الگوی ذهنی ششم، فرض آسیب‌پذیری به دلیل تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم خشونت از سوی برادر بزرگ‌تر را ایجاد ترس از این جایگاه، انتخاب کرده است، و بر این باور است که تداوم خشونت و بزه‌دیدگی در محیط خانواده منجر به پذیرش این وضعیت از سوی بزه‌دیدگان می‌شود، و همین پذیرش، در تداوم فرایند بزه‌دیدگی اثرگذار خواهد بود. با وجود این، الگوی ذهنی هفتم، نظری متفاوت پیرامون عامل ایجاد ترس از برادر بزرگ‌تر ارائه کرده است. این الگوی ذهنی، معتقد است که ضعف در خویش‌داری در مواقعی که برادر بزرگ‌تر اقدام به رفتارهای ایذایی می‌کند، باعث می‌شود تا فرزندان کوچک‌تر در معرض خطر بیشتری قرار گیرند. از این رو، افرادی که ضعف در خویش‌داری دارند، ترس بیشتری از خطر بزه‌دیدگی دارند. بر این اساس، آموزش و مهارت در راستای تقویت باورپذیری و خودشناسی می‌تواند تا حدودی از بزه‌دیدگی در محیط خانواده ممانعت به عمل آورد. از طرفی، الگوی ذهنی هشتم، تلاش برادر بزرگ‌تر برای جذب منابع حمایتی در محیط خانواده را باعث ایجاد ترس از جایگاه وی معرفی کرده است. این الگو، بر این نکته تأکید دارد که برادر بزرگ‌تر همواره تلاش دارد تا از شیوه‌های مختلف از قبیل توسل به خشونت‌های جسمانی، و کلامی دیگران را به تسلیم در برابر خواسته‌های خود ملزم نماید. بر همین اساس، بزه‌دیدگی در محیط خانواده شکل می‌پذیرد. در نهایت، گزاره‌های انتخابی الگوی نهم، نشان می‌دهد که عدم آگاهی و دانش از پیشگیری از بزه‌دیدگی در ایجاد ترس از جایگاه برادر بزرگ‌تر نقش کلید دارد. این گزاره‌ها بیانگر این واقعیت است که بزه‌دیدگان دانش لازم را برای مقابله با خشونت‌های کلامی و جسمانی ندارند، و به همین دلیل، همواره در معرض بزه‌دیدگی قرار می‌گیرند.

در چارچوب الگوهای ذهنی شناسایی‌شده پیشنهاد می‌شود، هرگونه سیاست‌گذاری در حوزه پیشگیری از بزه‌دیدگی در میان فرزندان بر محور تدوین برنامه‌های آموزش محور برای کسب دانش و مهارت به‌منظور شکل‌دهی فضای مبتنی بر مساوات صورت پذیرد. همچنین، این پژوهش پیشنهاد می‌کند، در شهرها و روستاهایی که فرهنگ مردسالاری در آن غلبه دارد، اقدامات فرهنگی لازم برای ترویج برابری میان مردان و زنان به‌ویژه در محیط خانواده به شکل جدی دنبال گردد. علاوه بر این، یافته‌های این پژوهش

پیشنهاد می‌دهد که والدین در مواقعی که مسئولیت مراقبت و تربیتی را به پسر بزرگ‌تر می‌سپارند، نظارت بیشتری بر عملکرد وی داشته باشند. البته باید اذعان کنیم که مطالعه حاضر بر اساس نمونه‌هایی از دانشگاه زابل انجام شده است و به همین دلیل از محدودیت‌های روش شناختی رنج می‌برد؛ بنابراین، اگر مطالعاتی گسترده‌تری صورت پذیرد، مفید خواهد بود.

منابع

- بون، اس. فیشر و استیون. پی. لب (۱۳۹۳)، «دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم»، ترجمه: اساتید حقوق کیفری و جرم‌شناسی سراسر کشور، تهران: نشر میزان.
- بستان، حسین (۱۳۸۵)، «بازنگری نظریه‌های نقش جنسیتی»، **پژوهش زنان**، دوره ۴، شماره ۱ و ۲، صص: ۳۱-۵.
- پور رضاییان، هدی و پور رضاییان، مهدی (۱۳۹۲)، «تاثیر رتبه تولد بر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان با استفاده از آزمون شخصیتی نئو»، **فصلنامه روانشناسی بالینی**، شماره ۱۱، سال سوم، صص: ۲۷-۱.
- حاتمی خانقاهی، توحید؛ زرگر، اکبر و سرتیپی پور، محسن. (۱۳۹۴)، «بررسی قابلیت روش تحقیق کیو در شناسایی و اولویت‌بندی وجوه مؤثر بر طراحی مسکن روستایی، نمونه موردی: روستای جیلان آباد از توابع اصفهان»، **صفه**، شماره ۲۵، دوره ۷۱، صص: ۱۱۳-۱۳۲.
- خنیفر حسین و مسلمی، ناهید (۱۴۰۱)، «اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی: رویکردی نو و کاربردی»، **نشر درخشش**، تهران.
- خاکپور، ایمان؛ نظری، علی محمد و زهرا کار، کیانوش (۱۳۹۴)، «نقش ابعاد ساختار قدرت خانواده در سازگاری زناشویی»، **فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده**، دوره ۹، شماره ۳۰، صص: ۲۶-۷.
- جهان صنعت (۱۳۹۷/۰۵/۱۸)، **کودک‌آزایی واقعیت جامعه‌ماست**، **روزنامه جهان صنعت**، <https://jahanesanat.ir/?p=80049>
- خوارزمی، کوروش، لشکر، سارا، و روستازاده، معصومه. (۱۳۹۴). **هنجاریابی پرسشنامه ی نگرش دانشجویان رشته ی تربیت بدنی و علوم ورزشی به رشته تحصیلی. کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع**.
SID. <https://sid.ir/paper/864761/fa>
- دانش، پروانه؛ شربتیان، محمدحسن و طوافی، بوستان (۱۳۹۶)، «تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه: مطالعه موردی زنان ۵۴-۱۸ شهر میانه»، **پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی**، دوره ۶، شماره ۱۶، صص: ۷۲-۴۷. doi: 10.22108/ssoss.2017.21280.
- راد، فیروز و رستمی، نیر، (۱۳۹۵)، «پیوند اجتماعی و گرایش به رفتارهای ناهنجار»، **فصلنامه علوم اجتماعی**، سال ۲۶، شماره ۷۴، صص: ۲۱۴-۱۷۷. doi: 10.22054/qjss.2016.7211.
- سپاسگر شهری، ملیحه و منوچهری، مریم (۱۳۹۳)، «شناسایی ذهنیت بینندگان سریال کلاه پهلوی با روش کیو»، **فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی**، دوره ۲۱، شماره ۲، صص: ۱۳۴-۱۱۳. doi: 10.22082/cr.2014.15320.
- صفری، علی و خیری، نوشین (۱۳۹۶) «شناسایی الگوی ذهنی کارکنان به روش تحقیق کیو»، **مطالعات و مدیریت**، دوره ۲۷، شماره ۷۹، صص: ۱۱۸-۹۱. doi: 10.22054/jmsd.2018.27027.2539.
- علی وردی نیا، اکبر و شهریار یار یانه‌سری، نگار (۱۳۹۶)، «بررسی رفتارهای انحرافی دانشجویان: ارزیابی توان بینی نظریه‌های کلاسیک و فشار»، **جامعه پژوهی فرهنگی**، سال هشتم، شماره ۲، صص: ۱۱۶-۹۱.
- علی وردی نیا، اکبر، شارع پور، محمود و مردای فاطمه (۱۳۹۱)، «بررسی تاثیر خود کنترلی و پیوند اجتماعی بر نگرش دانشجویان نسبت به مصرف الکل»، **مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی**، دوره ۱ شماره ۴، صص: ۹۷-۶۹.

- علیزاده اقدم، محمدباقر؛ عباس زاده، محمد؛ کوهی، کمال و افشار، سیمین (۱۳۹۹)، «مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی با ترس از جرم (مورد مطالعه: حاشیه‌نشینان شهر تبریز)»، *مجله جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، دوره ۹، شماره ۱، صص. ۴۴-۲۵.
- فرجی‌ها، محمد و ملاپروری، مهناز (۱۳۹۶)، «موقعیت زنان بزه دیده خشونت خانگی در فرایندهای میانجی‌گری سنتی»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی*، شماره ۸۲، صص. ۱۵۲-۱۳۱.
- کریمی نقیعی، حمزه؛ رضوی فرد، بهزاد و موذن زادگان، حسنعلی (۱۴۰۱)، تعاملی بر اثرگذاری رسانه در ارتکاب و پیشگیری از جرم در پرتو جرم‌شناسی فرهنگی، *پژوهشنامه حقوق تطبیقی*، دوره ۶، شماره ۲، صص. ۷۵-
doi: 10.22080/lps.2022.23529.1338.۵۳
- مرادی، رامین و جم‌نژاد، سیمین (۱۳۹۶)، «ترس از جرم و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین سالمندان شهر شیراز»، *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، دوره ۴، شماره ۱۴، صص. ۱۳۷-۱۷۶. doi: 10.22054/rjsw.2017.10266.۱۳۷-۱۷۶
- میرزایی، حسین؛ آقایی هیر، توکل و کاتبی، مهناز (۱۳۹۲)، «بررسی ساختار قدرت در خانواده‌های شهر تبریز»، *مجله علوم اجتماعی*، دوره ۱۲، شماره ۲-صص. ۹۱-۶۹.
- موسوی، سید جمال؛ روحانی مقدم، محمد و آقایی بجستانی، مریم (۱۴۰۰)، «فرآیند بزه‌دیدگی اطفال در فضای سایبری با تأکید بر عوامل اقتصادی»، *فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی*، سال سوم، شماره چهارم، صص. ۳۷-۵۳. doi: 10.22034/ejs.2022.326142.1139:
- عقوبی، دوست محمود و عنایت، حلیمه (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزند پروری والدین با خشونت خانگی نسبت به فرزندان در شهر اهواز»، *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، دوره ۳ شماره ۲، صص. ۶۱-۷۸.
- یعقوبی دوست، محمود، عنایت، حلیمه، حکیمی نیا بهزاد (۱۳۹۴)، «بررسی رابطه بین میزان تماشای فیلم‌های تلویزیونی توسط والدین با خشونت خانگی آن‌ها نسبت به فرزندان»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، دوره ۲۶، شماره ۵۷، صص. ۹۷-۱۱۸.
- یوسفی، ضیاء حسین؛ حسینی، سید حسین و سید زاده ثانی، سید مهدی (۱۴۰۱)، ترس والدین از بزه‌دیدگی فرزندان «مورد مطالعه: ناحیه شش شهر کابل»، *پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره ۱۳، شماره ۱۲، صص. ۳۲۶-۳۹۷. doi: 10.22124/jol.2022.20568.2198:
- Andromachi, T. & Christina, Z. (2008). "Fear of Crime and Victimization: A Multivariate Multilevel Analysis of Competing Measurements". European Society of Criminology and SAGE Publications Los Angeles, London, New Delhi, Singapore and Washington DC. 5 (4), PP. 387-409. DOI:10.1177/1477370808095123
- Anni Kajanusa, Narges Afshordia, & Felix Warneken. (2019). "Children's understanding of dominance and prestige in China and the UK" *Evolution and Human Behavior*.41(1). pp. 23-34. Doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2019.08.002.
- Boros, S. (2006). "Q-methodology: Applications and Implications: Invited Lecture at the Research Colloquium of the Department of Organizational Studies", Tilburg University.
- Bethan Carter, Shantini Paranjothy, Alisha Davies & Alison Kemp. (2020). "Mediators and Effect Modifiers of the Causal Pathway Between Child Exposure to Domestic Violence and Internalizing Behaviors Among Children and Adolescents: A Systematic Literature Review". Article reuse guidelines: sagepub.com/journals-permissions . 23(2), pp, Doi.org/10.1177/1524838020965964.
- Chen, Y. Zhang, P. & Wang, M. (2020), "The association between parental favoritism and bullying among siblings: A longitudinal study". *Child Abuse & Neglect*, 10(3).pp.104-146.
- Charlotte M. Dieteren, Nathalie J.S. Patty, Vivian T. Reckers-Droog, Job van Exel. (2023). "Methodological choices in applications of Q methodology: A systematic literature review". *Social Sciences & Humanities Open*, 7(1). Pp. 100404. https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100404

- David Finkelhor, (2019). Child Sexual Abuse: Challenges Facing Child Protection and Mental Health Professionals. Routledge London.
- DEREK, C. LIZ, A. & JASON, D. (2007). THE RELATIONSHIP BETWEEN LIKELIHOOD AND FEAR OF CRIMINAL VICTIMIZATION: Evaluating Risk Sensitivity as a Mediating Concept. Published by Oxford University Press on behalf of the Centre for Crime and Justice Studies (ISTD).
- Erčulj, V.I. (2021). The 'young and the fearless': revisiting the conceptualisation of fear of crime. *Quality & Quantity*, 56, 1177 - 1192. DOI:10.1007/s11135-021-01171-1
- Hamed Taherdoost, Shamsul Sahibuddin, & Neda Jalaliyoon.(2022). "Exploratory Factor Analysis; Concepts and Theory". *Advances in applied and pure mathematics*, 27, pp. 375-382.
- Jonathan, J. & Loanna, G. (2013). Fear of Crime: An Entry To the Encyclopedia of Theoretical Criminology. *Encyclopedia of Theoretical Criminology*. Publisher: Wiley-Blackwell.
- Jeffords, C. R. (1983). The Situational Relationship between Age and the Fear of Crime. *The International Journal of Aging and Human Development*, 17(2), pp. 103–111. Doi.org/10.2190/NWYG-P7BJ-QLWW-996P
- Kim, J. Y. McHale, S. M. Wayne Osgood, D. & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child Development*, 77(66), pp. 1746–1761. DOI:10.1111/j.1467-8624.2006.00971.x
- Foster, S Giles, Corti, B Knuiman, M. (2010) Neighborhoods design and fear of crime, 16(6). P p 1165–1156 . DOI:10.1016/j.healthplace.2010.07.007
- Lisa D. Brush & Elizabeth Miller. (2019). Trouble in Paradigm: "Gender Transformative" Programming in Violence Prevention, *Journals Sagepubl*. 25(14), p p. 1634-1656. Doi.org/10.1177/1077801219872551
- MM Mia, MA Rahman, T Siddiqua - Br. J. Arts Humanit, (2022), **Fear of crime** and victimization: an explorative study, *British Journal of Arts and Humanities*, 4(6),pp. 171-182. Doi: .34104/bjah.02201710182
- Mara Brendgen & François Poulin.(2018). Continued Bullying Victimization from Childhood to Young Adulthood: a Longitudinal Study of Mediating and Protective Factors. *Journal of Abnormal Child Psychology* volume 46, pp. 27–39. DOI: 10.1007/s10802-017-0314-5
- Pett, M. A. N. R. Lackey, et al. (2003). Making Sense of Factor Analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research. California, Sage Publications Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412984898>
- Pryce, D. K. Wilson, G. & Fuller, K. (2018). Gender, age, crime victimization, and fear of crime: findings from a sample of Kenyan College students. *Security Journa* . Doi:10.1057/s41284-018-0134-5
- Tener, D. (2019). "I Love and Hate Him in the Same Breath": Relationships of Adult Survivors of Sexual Abuse With Their Perpetrating Siblings. *Journal of Interpersonal Violence*, pp. 1-23. Doi:10.1177/0886260518821462

روش استناد به این مقاله:

گوهری، سعید و غنی، مهرداد (۱۴۰۲). «نگرش‌سنجی رابطه ترس از برادر بزرگتر و بزه‌دیدگی در محیط خانواده با استفاده از روش کیو: (مورد پژوهی: دانشجویان دانشگاه زابل؛ ایران)». *پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره ۱۴، پیاپی ۲۸، صص. ۱۰۱–۱۱۸. DOI: 10.22124/jol.2023.23766.2366

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

